

En professor i astronomi kan förstås inte bo bättre än på Stockholms Observatorium. Per Olof Lindblad, 83, kom hit som treåring och tänker bo kvar i Prefektbostaden så länge han orkar.

TEXT Sten Feldreich FOTO Magnus Fond

RUM MED UPPSIKT

en astronoms dröm

HÖGT PÅ ETT BERG, 55 meter över havet, ligger Observatoriet i Saltsjöbaden på en 55 000 kvadratmeter stor tomt – en värld för sig själv.

Hit flyttade Per Olof Lindblad när Observatoriet var alldeles nybyggt. Hans far, astronomen Bertil Lindblad, var utsedd till dess chef och treårige Per Olof minns sin besvikelse från invigningen 1931.

– Jag satt uppe i fönstret på övervåningen i Prefektbostaden och spanade efter kungen som skulle komma. Men allt jag såg var en massa gubbar i höga hattar, men ingen kung med krona.

En av männen i hatt var Saltsjöbadens grundare Knut A Wallenberg, som vid ett föredrag hållet i Svenska Astronomiska Sällskapet fått höra hur illa det var beställt med Stockholms gamla observatorium på Observatoriekullen. Wallenberg insåg behoven och var inte sen att tillskjuta pengar till ett nytt observatorium i Saltsjöbaden – men under vissa villkor, bland annat att namnet på det nya observatoriet skulle

bli Stockholms Observatorium.

Kung Gustav V var förvisso på plats under invigningen – om än i hög hatt istället för krona – och Per Olof minns en anekdot från invigningen.

– Att få träffa kungen var stort. Pappa var stressad och mån om att vara till lags. När Gustav V lite spjuveraktigt kommenterade att »huvudsaken är väl att Knut Wallenberg är med« så fyllde pappa i »Ja, Ers majestät, ja«.

I den öppna spisen i vardagsrummet brinner en björkvedsbrasa. Hustru Gunilla har dukat upp eftermiddagskaffe och Per Olof Lindblad minns hur hans mamma brukade duka upp när personalen på observatoriet haft kvällsseminarium. Mycket av arbetet skedde kalla vinternätter då stjärnhimlen var klar.

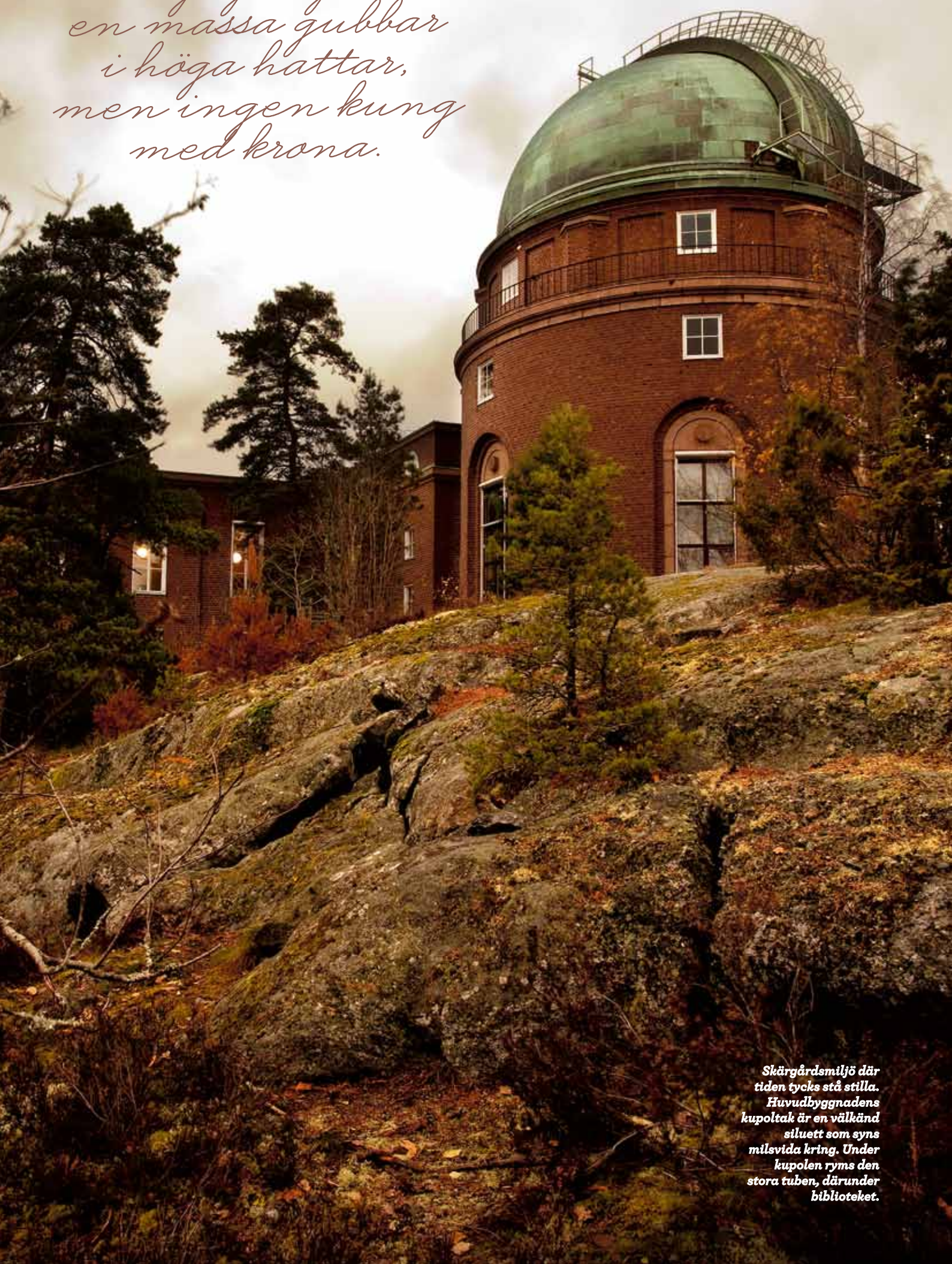
– Det var hela tiden ett lagarbete. Alla hade sina roller, vaktmästaren, instrumentmekanikern, professorn, observatorn, assistenterna. Vi var som en stor familj, de som arbetade här bodde också här och vi barn lekte ihop

Otaliga nätter har Per Olof Lindblad öppnat kupoltaket och riktat in det stora teleskopet mot universums gåtor. Teleskopet har åtta meters brännvidd och är av märke Grubb-Parsons, Newcastle on Tyne, 1930.

*Allt jag såg var
en massa gubbar
i höga hattar,
men ingen kung
med krona.*

**Skärgårdsmiljö där
tiden tycks stå stilla.
Huvudbyggnadens
kupoltak är en välkänd
siluett som syns
milsvida kring. Under
kupolen ryms den
stora tuben, därunder
biblioteket.**

Taket i centralhallen pryds av Vetenskapsakademiens emblem.

Bysten av Wargentin, Stockholms Observatoriums förste astronom, finns i biblioteket.

med varandra. Och vi hade vår egen lilla värld här uppe, det kom inte så många andra förbi eftersom vägen hit upp är så brant och dryg att gå.

RUNT huvudbyggnaden i jugendstil ligger fyra bostadshus utplacerade. Under observatorietiden hade de namn som Prefektbostaden, Observatorsbostaden, Grindstugan och Längan, det senare en assistentbostad byggd 1947. I huvudbyggnaden fanns även tre lägenheter.

Arkitekt Axel Anderberg ritade byggnaderna och Per Olofs pappa Bertil Lindblad såg till att observatoriet utrustades med senaste teknik. Ett spegelteleskop med en meters öppning, en dubbelrefraktor (ett teleskop med två refraktortuber med olika egenskaper, i detta fall ett 0,6 meter fotografiskt och ett 0,5 visuellt objektiv) samt en 0,4 meters astrograf, en refraktor med vidvinkeloptik för att avbilda en större del av stjärnhimlen.

Den utrustningen står sig slätt idag. Dessutom har ljuset från det växande Stockholm stadigt försämrat observationsmöjligheterna. Dagens observationer sker med stora jätteteleskop på platser där förutsättningarna är bättre, bland annat i Chile. Dagens astronomer stirrar in i datorskärmar, inte i kikare.

– Genom matematiska beräkningar i datorer kan vi lära om Vintergatans uppbyggnad, vilket i sin tur leder oss närmare till svaret på galaxernas uppkomst och utveckling.

Med teleskopen kan astronomerna se bakåt i tiden.

– Ju längre bort vi kan se, desto längre bak i tiden kommer vi. Eftersom ljuset

färdas med 300 000 kilometer per sekund, har det tagit ljuset längre tid att nå oss ju längre bort föremålet som utsände ljuset befinner sig från oss.

Det innebär att vi ser månen som den såg ut för en sekund sedan, solen för åtta minuter sedan, den närmaste stjärnan för fyra år sedan. Den närmaste stora galaxen utanför Vintergatan ser vi som den såg ut för två miljoner år sedan. De mest avslägsna galaxerna ser astronomerna som de såg ut ett tiotal miljarder år tillbaka i tiden.

– Universum beräknas vara 13,7 miljarder år och nu kan vi se tiden då universum är nyfött, bara cirka 300 000 år. Det är strax efter Big Bang, när universum blev genomskinligt, så som vi upplever det i dag. Tidigare var universum dimhöljt, men hur det startade, vad som var före Big Bang, vet vi inte.

STATENS FASTIGHETSVERK förvaltar fastigheten sedan 1993. Verksamheten vid observatoriet lades ner 2001 och flyttades till Stockholms universitet i Frescati. Från att ha haft 60 sekunder

Per Olof Lindblad

till jobbet fick Per Olof Lindblad 60 minuter. Biblioteket tömdes och delar av inredningen återgick till Vetenskapsakademien, bland annat det skrivbord som både Per Olof och hans far Bertil använt sedan invigningen.

– Skrivbordet tillhörde Wargentin, Vetenskapsakademiens förste astronom som verkade på 1700-talet.

Många möbler var snickrade för att passa rummen och dess arkitektur, men i dag är inredningen helt omgjord sedan Kunskapskolan tog över observatoriet hösten 2007.

– I samband med detta gjordes några större hyresgästpassningar. Vi passade även på att utföra en del eftersatt underhåll och installerade bergvärme, berättar förvaltaren Michael Werner.

»Campus Observatoriet« använder fem av tio byggnader som grundskola med plats för 180 elever i årskurs 6–9. Huvudbyggnaden är ett naturvetenskapligt centrum för Kunskapsgymnasiet.

Per Olof Lindblad hade flera uppdrag utomlands under sin yrkesverksamma tid, men hade hela tiden observatoriet i Saltsjöbaden som sitt hem. Först som barn i Prefektbostaden, sedan i en av de tre lägenheterna i huvudbyggnaden, senare i Observatorsbostaden med sin familj, som sedermera flyttade in i Prefektvillan 1966. Då tog Per Olof över chefsrollen från sin far. Tjänsten gick inte i arv, men den först tilltänkte tackade nej och då gick tjänsten till Per Olof Lindblad. Att han gick i sin fars fotspår berodde på påverkan – inte tvång.

– Pappa tipsade mig att världens bästa jobb fanns inom atomforskningen – tänk att lösa energiproblemen! Men jag fastnade för astronomin tidigt, frågan om vår världsbild slutar aldrig att fascina mig. Det känns både viktigt och spännande att lära känna det universum vi lever i och var vi kommer ifrån. *